

SAMHÄLLS- VETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

”Gängkriminellas möjlighet att ta sig ur gänget”

En systematisk litteraturstudie som granskar och värderar insatser för gängkriminella avhoppare

Författare: Elin Åkervall

Kandidatuppsats: SOCK07, 15 hp

Vårterminen 2023

Internet handledare: Olle Frödin

Abstract

Författare: Elin Åkervall

Titel: "Gångkriminellas möjlighet att ta sig ur gänget": En systematisk litteraturstudie som granskar och värderar insatser för gängkriminella avhoppare

Kandidatuppsats: SOCK07, 15 hp

Internet handledare: Olle Frödin

Sociologiska institutionen, vårterminen 2023

Gångkriminaliteten är ett omtalat ämne som det kontinuerligt har forskats om. Forskningen har utvecklat kunskap gällande varför individer blir gängkriminella och vilka faktorer som gör att gängkriminella är kvar i gänget. Däremot finns det mindre forskning om vilka insatser som är effektiva för att lämna gänget och varför. Den aktuella studien syftade till att sammanställa den internationella forskningslitteraturen om effekten av insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten. Studien avsåg även att undersöka vilka slutsatser som kan dras från sammanställningen och i vilken mån slutsatserna är överförbara till en svensk kontext. En systematisk litteraturstudie genomfördes som efter urvalsgranskningen inkluderade 13 vetenskapliga artiklar. Den aktuella studien fann att insatserna till avhoppare måste beröra alla aspekter av avhopparens liv för att lyckas frigöra avhopparen helt från gänget. Familjen är en viktig insats som tillgodoser många av avhopparens behov och insatserna bör därför riktas till att förstärka den resursen. Vidare är såväl förebilder som försörjningsmedel viktiga insatser vid exit-processen som dessutom förser avhopparen med prosociala relationer och miljöer.

Nyckelord: gängkriminalitet, avhopp, exit-process, avhopparverksamhet, effektiva insatser

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare på Lunds universitet, Olle Frödin, som har bllat idéer och väglett mig genom arbetsprocessen.

Jag vill även tacka min lektor på Göteborgs Universitet, Anneli Larsson, som guidat mig inom forskningsområdet gängkriminalitet, bidragit med värdefulla insikter och hjälpt mig realisera mina tankebanor.

Ett sista tack vill vi tillägna mina studentkollegor som har kommit med intressanta diskussioner och stöttat mig när det varit utmanande.

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
1 Introduktion.....	5
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar.....	7
1.4 Definitioner	8
1.4.1 Gängkriminell.....	8
1.4.2 Avhoppare	8
1.4.3 Avhopparverksamhet.....	8
1.4.4 Exit-processen	8
2 Bakgrund.....	9
2.1 Slutredovisningen av “Uppdraget att ta fram ett nationellt avhopparprogram”.....	9
2.2 “Stöd till avhoppare från kriminella grupperingar – en nationell kartläggning”	10
2.3 “Vägen ut ur gängen”.....	11
2.4 “Ett smörgåsbord av möjligheter”.....	12
2.5 Studiens relevans för kriminologin, sociologin och det sociala arbetet.....	13
3 Teoretiska perspektiv	14
3.1 Kritisk realism.....	14
3.2 Teorin om sociala band	16
3.3 Tittle’s control-balance theory	17
4 Metod	19
4.1 Förförståelse.....	19
4.2 Metodval.....	19
4.3 Urval.....	20
4.4 Datainsamling.....	20
4.5 Databearbetning	23
4.6 Analysmetod.....	30
4.7 Reflektion kring reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	31
4.8 Etiska överväganden	32
5 Analys	34
5.1 Vad behöver insatserna bestå av?.....	34
5.1.1 Professionella relationer	35
5.1.2 Det sociala nätverket	37

5.1.3 Materiella behov	39
5.2 Studiernas kontexter	40
6 Diskussion.....	42
7 Slutsats	44
7.1 Förslag till vidare forskning	44
Referenslista.....	45

1 Introduktion

Högaktuellt i dagens svenska samhälle är den organiserade brottsligheten som benämns gängkriminalitet. Redan år 2010 poängterades i statens offentliga utredning “Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp” att kriminella grupperingar alltmer blir ett påtagligt samhällsproblem och prioriterades därför på dagordningen (SOU 2010: 15).

Gängkriminaliteten leder till att det dödliga våldet ökar inom de kriminella miljöerna vilket sprider rädsla till kringliggande grannskap (Brå 2020). Under januari och februari månad år 2023 uppger polisen att till följd av gängkriminaliteten har 57 skjutningar inträffat, nästan en skjutning per dag, och minst 8 personer har dött (Aftonbladet Daily 2023). Sedan dess har våldsskjutningarna fortsatt (Hjertén 2023; Melin 2023; Hällsten, Nilsson & Johansson 2023). Samhället arbetar med flera metoder för att bekämpa gängkriminaliteten, men insatserna har inte snabb nog effekt vilket drabbade en 22-årig gängkriminell, som polisen hoppats hjälpa ur gängkriminaliteten med hjälp av GVI-metoden¹(By 2023). Personen sköts till döds måndagskvällen den 8 maj (ibid).

Gängkriminaliteten är även ett uppmärksammat problem inom politiken och år 2019 tog dåvarande regering fram ett 34-punktsprogram som syftade till att bekämpa de kriminella gängerna i Sverige (Trygghetsberedningen 2021). En av de 34 insatserna, punkt 33, gällde införandet av ett nationellt avhoppprogram som syftar till att samordna, förstärka och utveckla de avhoppverksamheter som idag bedrivs enskilt av kommunerna (Socialdemokraterna 2022). Uppdraget att ta fram ett nationellt avhoppprogram ålades Kriminalvården, Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse samt Socialstyrelsen och skulle redovisas år 2021 (Regeringsbeslut I:13). Slutredovisningen kom fram till vilka förutsättningar och förändringar som behöver ske för att ett sådant program ska kunna möjliggöras. Slutredovisningen konstaterar även att det saknas forskning på vilka arbetsmetoder som fungerar bäst när man ska stödja individer att lämna kriminella gäng (Kriminalvården 2019: 7) och mot denna bakgrund gavs Kriminalvården, Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen 2021 ett nytt uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare i landet (Regeringsbeslut I:3). I uppdraget ska myndigheterna “utifrån forskning och svenska och nordiska erfarenheter ta fram och sprida

---

¹ GVI står för Gruppvaldsinventioner och är en strategi mot grovt våld i kriminella miljöer. Man riktar resurserna mot samhällets mest våldsdrivna individer i syfte att minska det grova våldet som kopplas till dessa individer. Metoden användes först i Malmö under namnet och påbörjades 2018 (Brå u.å.).

metodstöd och kunskapsstöd för arbetet med stöd till avhoppare, [...]” (Regeringsbeslut I:3: 4). Arbetet kan således tänkas inkludera en redogörelse för vad forskningen påvisar är hållbara stöd till avhoppare, men eftersom uppdraget först ska slutredovisas den 1 februari 2024 kan inte denna studie ta del av resultatet².

Avhopparverksamheterna står idag utan statligt ansvar och organisering, vilket gör kommunerna vilslna i hur arbetet bör utformas (Lindvall 2021). De kommuner som trots detta bedriver avhopparverksamheter vet däremot inte vilka metoder som faktiskt fungerar eftersom många kommuner inte utvärderar sina arbeten om kriminella avhoppare (Avhoppare 2021a). Kommunerna anser sig blivit lämnade i sticket och avhopparverksamheterna menas bygga på enstaka eldsjäljar på grund av att det inte finns en nationella styrningen (Näslund 2022). Tillgången till stöd för avhoppare varierar således stort beroende på var i landet man bor, vilket även framgår i en granskning av P3 Nyheter som konstaterar att 14 av de 28 kommuner som polisen klassar som utsatta saknar avhopparverksamheter (Avhoppare 2021b).

Det är inte bara bristen på nationell styrning som försvårar arbetet med avhopparverksamhet. Brå (u.å.) förklarar att det brottsförebyggande arbetet ofta nedprioriteras av kommunerna eftersom de inte har ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet. Förhoppningen är därför att när lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (SFS 2023: 196) träder i kraft den 1 juli år 2023 blir kommunernas arbete mer effektivt och träffsäkert (ibid u.å.). I betänkandet till lagförslaget framgår det att kommunerna då måste ta fram lägesbilder och åtgärdsplaner som ska följas upp vilket skulle säkerhetsställa ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete (SOU 2021: 49).

1.1 Problemformulering

Det är viktigt att sociala insatser är av god kvalitet och har avsedd effekt. Den statliga utredningen ”Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukarna” (SOU 2008: 18) angav målet att utveckla en evidensbaserad praktik för socialtjänsten. Betänkandet ledde till en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Regioner

---

² Uppdraget är fortfarande pågående trots att Sverige genomgick ett regeringsskifte hösten 2022. Det redogörs i regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Polismyndigheten att uppdraget att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare i landet fortgår med tillägget att “inkludera en redovisning av vilka mottagare som har erhållit bidrag och vad bidragsmedlen har använts till samt en bedömning av resultatet av insatserna” (Regeringsbeslut I:21:5).

(SKR) att evidensbaserad praktik ska genomsyra det sociala arbetet (Protokoll II:4), vilket innebär att avhopparverksamheterna bör arbeta utifrån evidensbaserad kunskap.

Slutredovisningen av uppdraget att ta fram ett nationellt avhopparprogram påpekar att det saknas forskning om effekterna av stödjande insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten (Kriminalvården 2019: 7). Den svenska forskningen som har gjorts på befintliga lokala avhopparprogram kan inte uttala sig om insatsernas effekter eftersom det saknas en kontrollgrupp som inte tagit del av insatsen (ibid: 9). Problemet blir att vi arbetar med flera avhopparverksamheter i Sverige som inte bygger på evidensbaserad kunskap om hur verk samma arbetssätten faktiskt är.

1.2 Syfte

Studien avser att göra en sammanställning av internationell forskningslitteratur om effekten av insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten. Studien syftar till att undersöka vilka slutsatser som kan dras från sammanställningen och i vilken mån slutsatserna är överförbara till en svensk kontext.

1.3 Frågeställningar

Utifrån syftet har följande frågeställningar skapats:

1. I vilka kontexter har den internationella forskningen om effekten av insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten genomförts?
2. Vilka insatser framgår i den internationella forskningen om effekten av insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten?
3. Vilka effekter på individerna som vill lämna gängkriminaliteten kan befintlig internationell forskning påvisa?
4. Vad kan sammanställningen bidra med för relevant kunskap för svenska kommuners avhopparverksamheter?

1.4 Definitioner

1.4.1 Gängkriminell

Vid sökning av definitionen gängkriminell påträffades endast beskrivningar av den organiserade brottsligheten. Det framgick att definitionen är svårtydd och därför kommer begreppet gängkriminell beskrivas med egna ord för att specificera vad denna studie syftar till när begreppet används.

Gängkriminell är en individ som ingår i en kriminell gruppering som finansieras av den organiserade brottsligheten som inte är obetydlig för grupperingens gemensamma identitet. Den kriminella grupperingen går under ett bestämt namn och den gängkriminelle delar gemensamma värderingar och normer med sina gängmedlemmar.

1.4.2 Avhoppare

Studien utgår från definitionen som görs i slutredovisning av "Uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram definition av avhoppare" av avhoppare som lyder, "en individ som väljer att lämna en kriminell eller våldsbejakande extremistisk miljö eller gruppering och som bedöms vara i behov av samhällets stöd och/eller skydd för att fullfölja detta."

(Kriminalvården 2019: 15)

1.4.3 Avhopparverksamhet

Studien utgår från definitionen som görs i slutredovisning av "Uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram" av avhopparverksamhet som lyder, "en strukturerad verksamhet med det huvudsakliga syftet att genom olika insatser stödja individer att lämna en kriminell eller våldsbejakande extremistisk miljö eller gruppering." (Kriminalvården 2019: 15)

1.4.4 Exit-processen

Exit-processen är en term som ofta används vid någon form av utträde och beskriver det förlopp som sker när en individ vill avgå från en position (Boston University u.å.).

Det denna studie menar att beskriva med exit-processen är det förlopp som sker när en individ vill lämna gängkriminaliteten. Målet med alla exit-processer är att avsäga sig all kontakt med gänget, men hur processen ser ut kan skilja sig från individ till individ.

2 Bakgrund

Detta avsnitt redogör för den kunskap som finns om de svenska avhopparverksamheterna utifrån gjorda myndighetsutredningar. Avsnittet belyser de aspekter med övergripande betydelse för problemområdet. Centrala begrepp för studien kommer även definieras för den gemensamma förståelse av vad det är som diskuteras.

2.1 Slutredovisningen av “Uppdraget att ta fram ett nationellt avhopparprogram”

I slutredovisningen av “Uppdraget att ta fram ett nationellt avhopparprogram” framgår det att det operativa arbetet bör på en lokal nivå samordnas av kommunen och arbetet bör ske i samarbete med Polismyndigheten och Kriminalvården. En sådan bestämmelse förutsätter att kommunernas ansvar för avhopparverksamheten tydliggörs i lagstiftningen (Kriminalvården 2019: 3) som idag endast möjliggör arbete med avhoppare och inte uttrycker en skyldighet (ibid: 20). Arbetet med avhopparfrågor blir till följd av detta ostrukturerat och insatserna blir ojämnt fördelade i landet vilket också kan innebära att avhopparen förlorar motivationen. Slutredovisningen menar att det finns ett behov av samordnade och skyndsamma insatser som uppnås med en strukturerad samverkan mellan aktörerna. För att samverkan ska bli framgångsrik krävs det att aktörerna delar målbild och har en tydlig ansvarsfördelning såväl som ett gemensamt språk, kunskap och förståelse för målgruppen (ibid: 21). Det krävs också att lagstiftningen möjliggör att myndigheterna delar sekretesskyddad information med varandra (ibid: 3).

Vidare belyser slutredovisningen problemet att kommuner och berörda myndigheter inte känner till de redan tillgängliga resurserna och kunskapen som finns gällande avhoppare (Kriminalvården 2019: 4). Handläggare uttrycker sig inte våga jobba med avhoppare på grund av den interna osäkerheten som skapas till följd av kunskapsbristen (ibid: 22) och Brå föreslås därför ges det övergripande ansvaret för kunskapsspridning, kunskapsutveckling och uppföljning av avhopparverksamheterna (ibid: 3).

Som tidigare nämnts i inledningen poängterar slutredovisningen att det saknas forskning om vilka insatser som fungerar bäst när det kommer till att stödja individer att lämna kriminella gäng (Kriminalvården 2019: 7). Den senaste identifierande kunskapen om svenska avhopparverksamheter kommer från myndighetsutredningarna ”Stöd till avhoppare från

kriminella grupperingar – en nationell kartläggning” av Bogestam och Patel (2016), ”Vägen ut ur gängen” av Forkby, Kuosmanen och Örnlinde (2019) och ”Ett smörgåsbord av möjligheter” av Alstam, Forkby och Holm (2021).

2.2 “Stöd till avhoppare från kriminella grupperingar – en nationell kartläggning”

Rapporten redogör för den samlade tillgången av stöd som finns för avhoppare i Sverige. Resultaten från rapporten bygger på tidigare forskning, enkätsvar och intervjuer med avhoppare från kriminella grupperingar, insamlade uppgifter från och intervjuer med verksamheter som specifikt erbjuder stöd till avhoppare samt enkätsvar från polisen, kriminalvården och socialtjänsten (Bogestam & Patel 2016: 7). Den tidigare forskning som omnämns i rapporten och som ligger till grund för delar av det presenterade resultatet har genomförts i USA och Kanada och rapporten refererar således inte till svensk forskning (ibid: 115–117).

Rapporten pekar på några av de hinder som presenterades i slutredovisningen av uppdraget att ta fram ett nationellt avhopparprogram. I intervjuer med personal på avhopparverksamheterna framgår det att problem ibland kan uppstå när samverkan mellan myndigheter som kriminalvården, socialtjänsten, polismyndigheten och arbetsförmedlingen inte är fungerande (Bogestam & Patel 2016: 12). Ett förekommande problem som nämns i relation till samverkan är vem som har det finansiella ansvaret och möjligheten att ta det ansvaret (ibid: 59). Ofta har de myndighetsdrivna avhopparverksamheterna en formaliserad samverkan (ibid: 12) som är strategiskt utformad med en organisering, rutiner och gemensamma handlingsplaner. Denna formella samverkansstruktur har inte de icke myndighetsdrivna avhopparverksamheterna i samma utsträckning (ibid: 60), vilket kan försvåra deras arbetet.

Likt slutredovisningen lyfter rapporten bristen på kännedomen av avhopparverksamheternas arbete, men poängterar utöver de professionellas kunskapsbrist den kunskapsbrist som individerna i de kriminella grupperingarna har om avhopparverksamhetens arbete, stöd och krav såväl som deras förekomst. Detta kan delvis bero på att verksamheter inte lägger tillräckliga resurser på att nå ut till personer som kan tänka sig hoppa av gängkriminaliteten (Bogestam & Patel 2016: 13).

Rapporten konkluderar att de befintliga avhopparverksamheterna tillgodoser det behov som landet hade 2016 (Bogestam & Patel 2016: 11), men utvecklingen som skett sedan dess misstänks ha påverkat det aktuella behovet. Däremot anser Bogestam och Patel (ibid: 11) att förutsättningarna behöver bli bättre för avhoppare som befinner sig i delar av landet som saknar myndighetsdrivna avhopparverksamheter då även dessa individer behöver få kompetent hjälp.

Insatserna som rapporten lyfter rör boende, samtalsstöd och socialt nätverk (Bogestam & Patel 2016: 14–15). Boende kan ge ett skydd för avhopparen som blir hotad av det egna gänget eller andra gäng eftersom boendet kan innebära omplacering i en annan stad (ibid: 14). Resursen om skydd kan däremot inte erbjudas av icke myndighetsdrivna avhopparverksamheter (ibid: 10). Har de dessutom inte en formell samverkan med socialtjänsten kan det bli svårt att få socialtjänsten att finansiera insatsen boende (ibid: 11). Samtalsstödet är viktigt för att avhopparen ska kunna hantera ensamheten som uppstår till följd av avhoppet och för att kunna förändra sin identitet som gängmedlem. Slutligen är det sociala nätverket av betydelse för att hjälpa avhopparen att ersätta gänget, men arbetet blir utmanande när avhopparen behöver flytta till en ny ort eller väljer att inte ta initiativet att skapa ett nytt socialt nätverk. Om insatserna faktiskt har den framgång som avses kan däremot inte fastställas eftersom avhopparverksamheterna saknar effektutvärderingar av arbetet (ibid: 15).

2.3 “Vägen ut ur gängen”

Forskningsrapporten “Vägen ut ur gängen” publicerades 2019 och innehåller bland annat information om hur det går till att lämna ett gäng och vilket stöd som behövs i denna process (Forkby, Kuosmanen & Örnlinde 2019: 6). Rapporten konstaterar att det är nästan uteslutande män som är gängmedlemmar och forskningsprojektet intresserade sig därför för konstruktionen av manlighet i gängmiljön (ibid: 6). Forskningsrapporten bygger på kvalitativa intervjuer med 20 individer med egen erfarenhet av att lämna gängkriminaliteten samt 42 intervjuer med personal på anstalters stödverksamheter (ibid: 29–30).

Stödinsatserna, som rapporten förklarar ofta krävs vid exit-processen, är dem av skyndsamt karaktär, såsom bostad på ny ort, skyddad identitet och nya sociala kontakter (Forkby, Kuosmanen & Örnlinde 2019: 6). Forskarna menar att det finns ett behov av att ha förankringspunkter som upprätthåller avhoppet, vilket de sociala och materiella insatserna

utgör. Insatser blir betydande för att kunna vidmakthålla viljan att förändras när tvivlet uppstår (ibid: 80). Det var även viktigt för många av de intervjuade männen att återknyta eller reparera kontakten med barn och familj (ibid: 7), då det var de nära relationerna som för många blev den centrala drivkraften och motpolen till gänglivet (ibid: 81).

Resultatet av forskningsrapporten visar även att männen vedertaget hade ett lågt förtroende för myndigheterna vilket gjorde att arbetet med tillits- och relationskapandet fick avgörande betydelse för stödverksamheterna (Forkby, Kuosmanen & Örnlinde 2019: 6). För de intervjuade männen var relationerna till personer de kunnat lita på mycket viktigare än de programinsatser som användes. Forskarna menar att man bör fundera över hur förändrande relationsbyggande kan utvecklas och inkorporeras för att främja exit-processen (ibid: 87).

Det rapporten belyste kunde hindra exit-processens framgång av stödinsatserna var utslussningen och samverkan mellan myndigheter. För att kunna samordna och kvalitetssäkra stödet måste mer långsiktigt och specialiserad kunskap tas fram (Forkby, Kuosmanen & Örnlinde 2019: 7). Detta går i linje med den forskning som rapporten hänvisade till som understryker vikten av att stödet för individen som vill lämna ett gäng får en noggrann, aktiv och närvarande planering för att tillgodose behovet av en strukturerad utslussning (ibid: 28).

Avslutningsvis understryker Forkby, Kuosmanen och Örnlinde i rapporten att, "I en svensk kontext saknas det emellertid mer omfattande studier och forskning om professionellt stöd till personer som lämnar kriminella gäng" (Forkby, Kuosmanen & Örnlinde 2019: 60–61), vilket återigen lyfter behovet av vidare forskning om gängkriminalitet, avhopp och exit-processen.

2.4 "Ett smörgåsbord av möjligheter"

Forskningsrapporten "Ett smörgåsbord av möjligheter" är den senaste påträffade forskningsrapporten som utvärderar avhopparstödet för personer som vill lämna gäng och kriminalitet. Forskningsrapporten analyserar specifikt Stiftelsen Fryshusets avhopparprogram Passus. Relevant för studien är att redogöra för vilken betydelse programmet har för att stödja deltagarnas förändringsprocesser (Alstam, Forkby & Holm 2021: 6). Rapportens material består av gruppintervjuer med anställda, individuella intervjuer med deltagare av programmet samt enkätfrågor till beställare av Passus tjänster (ibid: 9).

Passus fokuserar på att (1) sysselsätta individerna med aktiviteter och sällskap, (2) arbeta med social färdighetsträning som att stå i kö, åka kollektivt och kontakta myndigheter och (3)

strukturträning där man lär individen hur man upprättar och vidmakthåller rutiner (Alstam, Forkby & Holm 2021: 10–11).

Nästintill alla deltagare i Passus lyfter hur viktigt programmets dygnet-runt stöd har varit för dem i sin process att ta sig ur gänget (Alstam, Forkby & Holm 2021: 10). Även coachernas arbete, personal med egen erfarenhet av avhopp som stöttar avhopparna i sin process, beskrivs som ovärderlig för avhopparna (ibid: 12).

Avhopparna i programmet värdesätter de terapeutiska insatserna som fungerar som en tillvänjningsfas och gör avhopparna närvarande. Terapeuterna lyssnar på avhopparna, vilket inte gjorts tidigare, där avhopparnas känslor och upplevelser blir validerade och bekräftade (Alstam, Forkby & Holm 2021: 13).

Utvärderingen av Passus indikerar att de som använder deras tjänster är mycket nöjda med resultatet, såväl uppdragsgivare som deltagare (Alstam, Forkby & Holm 2021: 101–102), vilket talar för att insatserna uppfyller förväntningar och att Passus insatser är av betydande karaktär. Däremot kan ingenting fastställas om insatsernas effekt på avhopparna då det inte inkluderas en jämförelse av deltagarnas resultat före och efter behandling (ibid: 6).

2.5 Studiens relevans för kriminologin, sociologin och det sociala arbetet

Vid en sammanställning av stödinsatsers effekter på avhoppares ges vidare kunskap inom det kriminologiska fältet genom att öka förståelsen för utmaningarna som avhoppare står inför vid frigörandet från gängkriminaliteten. Det är av kriminologisk relevans att öka förståelsen av vilka risker och skydd som aktualiseras vid avhopp för att på ett informerat sätt kunna arbeta brottsförebyggande. När det finns kunskap om vilka insatser som är betydande vid avhopp kan den kunskapen utnyttjas till att stärka upp dessa områden för att motverka att individer engagerar sig i gängkriminalitet.

Det är även av relevans för det sociologiska och sociala fältet att utveckla förståelsen för hur människor bäst tar till sig insatser och vilka som har betydande effekt. Detta hjälper samhället att veta hur resurser bör fördelas vilket även blir kostnadseffektivt. Arbete med människor ska även utgå från den bäst tillgängliga kunskapen och det är därför viktigt för alla att vidare evidensbaserad kunskap produceras.

3 Teoretiska perspektiv

Studiens fokus är att förstå olika insatsers inverkan på individer som vill lämna gängkriminaliteten för att ge vidare kunskap om avhopparverksamhetens effekter om vad som är verksamt. De teoretiska perspektiv som valts för att analysera resultatet är *kritisk realism* och två olika *kontrollteorier*. Kritisk realism är relevant för förklaringsvärdet av hur den internationella kunskapen kan förstås och tolkas där begrepp som 'konceptuell abstraktion' och 'generalisering' presenteras. Kontrollteori är en samling teorier som i stället fokuserar på förståelsen av varför individer väljer att inte avvika från samhällets normer. Specifikt har kontrollteorin om *sociala band* och *control-balans teorin* valts ut för att på ett fördjupat sätt utvärdera insatserna vid avhopp och förstå deras implikationer.

3.1 Kritisk realism

Kritisk realism är en vetenskapsteori som utgör ett metateoretiskt ramverk för att förstå vetenskapen i relation till den kontext som studeras. Kritisk realism fick på 1970-talet en modern tappning främst genom den engelska vetenskapsfilosofen Roy Bhaskar. Sedan Bhaskars första verk, "A Realist Theory of Science" från 1975, har den kritiska realismen utvecklats till att även kunna tillämpas på samhällsvetenskapliga diskussioner, vilket tar form i hans senare verk, "Dialectic: Pulse of Freedom" från 1993 och "The Possibility of Naturalism" från 1979.

Kritisk realism är inte en homogen rörelse inom samhällsvetenskapen då det finns flera olika utvecklingar och perspektiv av teorin. Studien har valt att utgå från den beskrivning av kritisk realism som Berth Danermark, Mats Ekström, Liselotte Jakobsen och Jan Gh. Karlsson (2002) gör i boken "Explaining Society – Critical realism in the social sciences". Valet har gjorts eftersom Danermark et al. (2002: 9) inte för en filosofisk diskussion om kritisk realism utan i stället lyfter grundläggande idéer av betydelse för frågor som rör generalisering, vetenskapliga slutsatser, förklaringar och teorins roll.

Till skillnad från naturvetenskapen, som studerar naturligt förekommande objekt, observerar samhällsvetenskapen socialt producerade och definierade fenomen. Samhällsvetenskapen bildar exempelvis sina egna begrepp som sedan utgör den studerade sociala världen som dessutom inrymmer människor med förmågan att förändras vilket gör att kunskapen ständigt förändras (Danermark et al. 2002: 16). Verkligheten blir konceptuellt förmedlad och är därför

mer eller mindre sanningsenlig (ibid: 10) eftersom kunskapen från verkligheten är relativ, filtrerad genom språk, begrepp, tid och rum (ibid: 39).

Ett centralt begrepp inom kritisk realism är därför *konceptuell abstraktion*. Kritiker ser på termerna 'abstrakt' och 'konkret' som olika mått av avstånd till verkligheten där abstraktioner har lägre tillförlitlighet. Kritisk realism utgår i stället från att termerna skildrar olika grader av isolation respektive komplexitet. Det faktiska området, det vill säga händelserna i världen, utgör en oerhört diversifierad och heterogen dimension av verkligheten (Danermark et al. 2002: 42). En abstraktion kan isolera de olika mekanismerna som är involverade i ett konkret fenomen (ibid: 43), vilket gör det möjligt att skilja på de som är karakteristiska från det som är mer kontingent (ibid: 45). Genom konceptuell abstraktion kan man identifiera objektets generativa mekanismer, det som objektet faktiskt kan åstadkomma, från de mekanismer som utgör ett karaktäristiskt samband (ibid:70). Abstraktionerna blir därför viktiga för att kunna ta itu med det komplexa (ibid: 42).

Kritisk realism har vidare två sätt att se på *generalisering*, antingen genom det empiristiska generalitetsbegreppet eller det realistiska generalitetsbegreppet. Det empiristiska generalitetsbegreppet svarar på frågan om hur stor grupp den empiriska observationen kan generaliseras till, antingen gäller det för ett fåtal specifika fall eller för en större population av mer allmän karaktär (Danermark et al. 2002: 76). Det realistiska generalitetsbegreppet innefattar transfaktuella förhållanden, det vill säga är förhållanden som gör att en social relation eller handling är i betydelsen av konstituerande egenskaper och strukturer (ibid: 77–78).

Betydande för kritisk realism är slutledningssätten 'abduktion' och 'retroduktion' (Danermark et al. 2002: 9). Abduktion innebär ombeskrivning eller rekontextualisering (ibid: 89) och ger redan kända fenomen en ny innebörd (ibid: 91). Abduktion använder regler från empiriska material som en tolkningsram för hur andra konkreta fenomen tolkas.

Tolkningsramen utgör däremot en av flera möjliga ramar och tolkningen blir således en av flera möjliga tolkningar. Abduktiv slutledning ger en form av hypotes som därför kan vara fel (ibid: 90) eftersom tolkningen endast visar hur någonting kan vara (ibid: 91).

Med hjälp av retroduktion är det möjligt att se samband som inte är uppenbara i empirin (Danermark et al. 2002: 113). Retroduktion är inte en logiskt giltig slutledning utan en tankeoperation (ibid: 96) som kan ge kunskap om sociala strukturer och konstituerande egenskaper då man abstraherar och isolerar det som är den grundläggande beståndsdelen

(ibid: 77). Man söker efter vilka villkor som måste gälla för att förutsättningarna för sociala relationer, människors handlingar, resonemang och kunskap ska vara möjligt (ibid: 96).

3.2 Teorin om sociala band

Brott anses inom kontrollteorierna vara en normal företeelse och något som bör förväntas i avsaknad av adekvata kontroller. Tanken är att konformitet och den sociala ordningen uppstår när det finns kontroll över människors begär eftersom det är människans behov och önsningar som driver deras beteendet (Newburn 2017: 246). På så vis är alla kapabla att både begå och inte begå brott vilket innebär att det är möjligt för avhopparen att lämna gängkriminaliteten.

Den kontrollteoretiska teorin om sociala band utvecklades av den amerikanska sociologen Travis Hirschi (1969: 33) och förklarar varför individer inte avviker. Hirschi (1969: 16) menar på att avvikelser, såsom kriminalitet, uppstår när individens band till samhället är svagt eller har brutits då det är det sociala bandet som hindrar människor från att avvika från normer. Det blir av intresse för studien att analysera hur olika insatser till avhoppare förhåller sig till dessa sociala band och på vilka sätt de förstärker eller försvagar individens förmåga att lämna gängkriminaliteten.

De sociala band utgörs av fyra element; (1) *anknytning*, (2) *åtaganden*, (3) *delaktighet* och (4) *övertygelse*.

Det viktigaste sociala bandet är *anknytningen*. Om en individ inte bryr sig om andras önskemål och förväntningar är personen okänslig för deras åsikter och blir till följd av detta fri att avvika eftersom det sociala bandet är av låg betydelse. När man bryr sig om vad andra tycker och hur de reagerar blir man inte bunden till samhällets sociala normer. Individer hindras då från att begå brottsliga handlingar eftersom de blir subjekt inför samhällets sociala kontroll (Hirschi 1969: 18).

Det andra elementet är *åtagande* och syftar till den investering av tid och energi som läggs på exempelvis att utbilda sig, arbeta eller att skapa ett önskvärt rykte. När man avviker så riskerar man att förlora det man investerat i vilket gör att man väljer att inte avvika så länge investeringen anses vara värd att bevara. Det finns en sorts rationalitet i människans beteende då beräkningar av handlingens vinst och förlust vägleder när beslut ska fattas. Är det sociala

bandet av åtagande stark gentemot den konventionella sociala ordningen kommer individen följa samhällsordningen (Hirschi 1969: 20).

När individen involverar sig i konventionella samhällsaktiviteter ökar individens *delaktighet* vilket utgör det tredje sociala bandet. Hirschi (1969: 22) argumenterar att individer som har hög delaktighet i icke-avvikande aktiviteter blir uppslukade av sysselsättningen och har därmed inte tid eller möjlighet till brottslig verksamhet. Argumentet liknas med en möjlighetsteori. Finns inte möjligheten att avvika för att individen har tider att passa, möten att gå på eller en familj att ta hand om kan inte avvikelsen ske (ibid: 22). Däremot kan man argumentera för att tiden det tar att begå ett brott inte nödvändigtvis är lång och på så vis kan individen ändå lyckas avvika trots att personens delaktighet i konventionella samhällsaktiviteter är hög.

Det sista elementet handlar om styrkan i vårt engagemang för vissa *övertygelser*. Alla är olika övertygande om samhällets normer och lagarnas giltighet och för dem som anser att de konventionella värderingarna är mindre viktiga kommer med högre sannolikhet kunna bryta mot dem utan att uppleva obehag (Hirschi 1969: 26). Hirschi (1969: 26) anser att det sociala bandet bildas tidigt i livet och innefattar en internalisering av sociala normer som delvis uttrycks genom anknytning till andra där familjen lyfts som en av nyckelfaktorerna.

De sociala banden samverkar dessutom med varandra på så sätt att utbildningen gör en delaktig i de konventionella samhällsaktiviteterna samtidigt som det stärker åtagandet eftersom tid och energi investeras i utbildningen. Även en stark anknytning till familjen som har en stark övertygelse om normers validitet påverkar sannolikt den egna övertygelsen (Hirschi 1969: 27). Exakt hur de sociala banden interagerar med varandra kommer inte till uttryck i Hirschis teorin utan Hirschi (1969) gör antaganden och sannolikhets samband mellan de olika elementen om hur man tror att de samverkar med varandra.

3.3 Tittle's control-balance theory

Control-balance teorin är en sorts integrerad teori som inkluderar element av andra kontrollteorier såsom rational choice, routine activities, differential association samt strain och stämplingsteorin. Control-balance teorin har samma tanke om att för lite kontroll leder till avvikelse, men Tittle argumenterar också att för mycket kontroll kan leda till avvikelse (Newburn 2017: 256).

Centralt inom control-balance teorin är det som Tittle (1995) kallar för 'control ratio' - kontrollförhållande. Kontrollförhållandet speglar mängden kontroll som en individ är föremål för, i förhållande till mängden kontroll som kan utövas, vilket bestämmer hur sannolikt det är att individen avviker (ibid: 135). Genom att, ” (1) hålla med eller ge saker av värde till andra för att försöka uppnå sina mål, (2) påtvinga eller avstå från saker som är obehagliga för andra som strävar efter sina mål eller (3) övervinna fysiska eller sociala strukturella hinder för att uppnå de personliga målen.” (Tittle 1995: 143), kan individen ensam eller i en organiserad handling begränsa andras beteendemöjligheter eller motstå egna begränsningar (ibid: 143). Är kontrollförhållandena i balans kan man förutspå att konformitet uppstår och är kontrollförhållandena i obalans risker avvikelser att uppstå (ibid: 168).

Tre faktorer som interagerar med varandra inom control-balance teorin är; motivation, begränsningar och möjligheter. Tittle (1995: 145) förklarar att individens motivation påverkas av kontrollförhållandet, ens behov och önskan om självbestämmande. När individen blir medveten om obalansen i kontrollförhållandet uppstår motivation att avvika för att tillgodose sina behov och öka känslan av autonomi (ibid: 145). Individens begränsningar spelar här en stor roll då det är begränsningarna som ofta leder till att man blir medveten om obalansen i kontrollförhållandet (ibid: 167-168). Däremot spelar det ingen roll hur gynnsamma motivationen och begränsningarna är för att leda till avvikelser om möjligheten att avvika inte finns (ibid: 169).

Tittle (1995) är noggrann med att poängtera hur situationer och förhållanden påverkar utfallen av kontrollförhållandets balans. Det kan vara alltifrån personliga känslor, vanor och behov till subkulturella tillhörigheter och variationer av risk och provokation (ibid).

4 Metod

I detta avsnitt redogörs det för den ingång som studien har haft till fältet och för den metodologiska ansats som studien utgått ifrån, så väl som processen av empirins insamling och bearbetning. Avsnittet avslutas med en etisk diskussion.

4.1 Förförståelse

Förförståelse kan förklaras vara de sammansatta erfarenheter som präglar individens sätt att se på saker och ting (Thurén 2019: 113). Studiens författare hade innan uppsatsens utformning tillgodogjort sig kunskap inom såväl fältet av kriminologi, som sociologi och det sociala arbetet. Detta medförde erfarenheter om hur utbredningen av avhopparverksamhetens effektutvärderingar såg ut och att det fanns en kunskapslucka inom sagt fält. Det styrde studiens syfte och påverkade datainsamlingen eftersom databassökningarna vinklades mot förståelsen av att fältet utgjordes av begränsad genomförd forskning.

4.2 Metodval

Studien syftade till att sammanställa internationell forskning om effekten av insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten, vilket gjorde det kvantitativa metodvalet systematisk litteraturstudie relevant. En systematisk litteraturstudie syftar till att söka, kritiskt granska och därefter sammanställa litteraturen inom ett valt ämne eller problemområde (Forsberg & Wengström 2017: 30). Detta innebär att man identifierar, väljer, värderar och analyserar relevant forskning utifrån en tydligt formulerad fråga (ibid: 27). Den valda metoden lämpade sig för att undersöka studiens avgränsade forskningsområde på ett adekvat sätt då ett uttömmande material kan presenteras fri från skevheter eftersom all data inom urvalskriterierna måste redogöras (Bryman 2018: 140). Metodvalet är även tillämpligt på mindre omfattande forskningsprojekt, likt den aktuella studien, där tiden och resurserna är begränsade. Utmaningen blev att få en hanterbar mängd data vilket bäst möjliggjordes med stränga urvalskriterier (ibid: 145).

Denna studie har genomfört en systematisk litteraturstudie i enlighet med de nio kriterierna som Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) bedömer ska vara uppfyllda;

1. Klart formulerade frågeställningar

2. Tydligt beskrivna kriterier och metoder för sökning och urval av artiklar
3. Alla relevanta studier är inkluderade
4. Studierna är kvalitetsbedömda
5. Svaga studier har uteslutits
6. Metaanalys används för att väga samman resultat från flera små studier
7. Inte enbart nytta presenteras, utan också risker och kostnader
8. En bedömning av hur välgrundade resultaten är (evidensgradering)
9. Extraktion av data och tabellering från de studier som har kvalitetsgranskats (Forsberg & Wengström 2017: 27).

En systematisk litteraturstudie kräver att det finns tillräckligt antal gjorda studier av god kvalitet, men det finns ingen angiven bestämmelse om hur många studier detta ska vara (Forsberg & Wengström 2017: 26). Däremot ska all relevant aktuell forskning som identifieras inom ramen för forskarens resurser, tid och urvalskriterier vara inkluderat i den systematiska litteraturstudien (ibid: 30).

4.3 Urval

För att få relevant information till litteraturstudiens syfte och frågeställningar nyttjades inklusions- och exklusionkriterier (SBU 2017: 14).

Datasökningen inkluderade endast studier som var peer reviewed och skrivna på svenska eller engelska eftersom det är dessa språk som forskaren behärskar. För att försäkra att empirin var aktuell och rådande inkluderades även endast studier som var publicerade mellan 2013–2023. Utöver dessa inklusionskriterier granskades varje forskningsartikel för att exkludera de artiklar som inte undersökte studiens målgrupp. Forskningsartiklarna var tvungna att dela studiens definition av gängkriminella (se punkt 2.5.3) för att göras relevanta samt behövde konkludera resultat av stödinsatsers effekt på avhoppare.

4.4 Datainsamling

En så kallad testsökning gjordes för att säkerställa att det fanns forskning inom det valda forskningsområdet. Testsökningen gjordes inledningsvis med de svenska sökorden “gäng” och “avhoppare” som identifierats som centrala ord i de bearbetade forskningsrapporterna i bakgrunden. För att få träffsäkra resultat i testsökningen kombinerades de två sökorden med

ett av orden “effekt”, “utvärdering”, “påverkan” och “kriminalitet” i taget, vilket sammantaget gav ett utfall. Beslutet att bredda sökningen fattades därefter och nästa testsökning genomfördes med de engelska orden “gang” och “exit” som i stället gav 486 träffar. Det bestämdes mot denna bakgrund att använda tre engelska sökord vid varje sökning för att få en hanterbar mängd resultat med relevans för studiens syfte och frågeställningar.

Den faktiska sökprocessen redogörs i Tabell 1 där sökmotorn, sökorden, antal träffar, antal lästa abstract, antal lästa artiklar och antal inkluderade artiklar framgår. För att inte inkludera samma artiklar igen i kommande sökningar markerades varje artikel efter att ha blivit granskad. Detta innebär att alla utfall som gavs efter den första databassökningen kan ha genererat fler inkluderade artiklar, men som då redan har markerats i en tidigare sökning. Sökprocessen fortgick tills alla identifierade sökord av relevans använts.

Alla sökningar exkluderade ordet “gang” från skribenternas namn eftersom flertalet forskare med det efternamnet forskat inom IT, engineering, medicin och teknik vilket gav onödiga utfall att redogöra för.

Tabell 1. Presentation av databassökning i sökmotorn LubSearch. Alla sökningar har även gjorts i databasen ProQuest utan att identifiera nya vetenskapliga artiklar av relevans för litteraturstudien.

Databas Datum	Ämnesord	Antal träffar	Antal lästa abstract	Antal lästa artiklar	Antal inkluderande artiklar
LubSearch 2023-03-31	“gang” AND “exit” AND “defect*”	7 st	3 st	2 st	1 st
LubSearch 2023-03-31	“gang” AND “exit” AND “desistance”	12 st	6 st	4 st	2 st
LubSearch 2023-04-01	“gang” AND “exit” AND “criminality”	4 st	4 st	2 st	1 st
LubSearch 2023-04-01	“gang” AND “exit” AND “disengagement”	12 st	4 st	1 st	1 st
LubSearch 2023-04-01	“gang” AND “exit” AND “effect*”	10 st	3 st	1 st	1 st

LubSearch 2023-04-01	“gang” AND “disengagement” AND “evaluation”	5 st	3 st	1 st	0 st
LubSearch 2023-04-01	“gang” AND “exit” AND “evaluation”	1 st	1 st	0 st	0 st
LubSearch 2023-04-01	“gang member*” AND “exit program”	9 st	3 st	0 st	0 st
LubSearch 2023-04-02	“exit program” AND “criminal*”	4 st	1 st	1 st	0 st
LubSearch 2023-04-02	“gang” AND “desistance” AND “disengagement”	40 st	10st	6 st	1 st
LubSearch 2023-04-02	“exit program” AND “evaluation”	1 st	1 st	0 st	0 st
LubSearch 2023-04-02	“exit program” AND “effect*”	0 st	0 st	0 st	0 st
LubSearch 2023-04-02	“exit program” AND “efficacy”	0 st	0 st	0 st	0 st
Totalt		105 st	39 st	18 st	7 st

Tabell 2. Vetenskapliga artiklar som identifierats vid genomläsningen av artiklarna från databassökning (se Tabell 1) med relevans för den aktuella studiens syfte och urval.

Dubbletter av redan inkluderade artiklar har inte redogjorts för igen och är således uteslutna från tabellen.

Artikels titel	Antal relevanta titlar	Antal lästa abstract	Antal lästa artiklar	Antal inkluderade artiklar
Possible selves. Gang passages, projective imaginations, and self-transformations	9 st	5 st	2 st	1 st
Leaving Gangs in Cape Town: Disengagement as Role Exit	5 st	4 st	1 st	1 st

Leveraging the pushes and pulls of gang disengagement to improve gang intervention: findings from three multi-site studies and a review of relevant gang programs	14 st	10 st	7 st	3 st
Recidivism into Criminal Gangs as a Problem of Social Identity—Some Applications from the Perspective of Pragmatism	4 st	2 st	1 st	0 st
Disengagement From Gangs as Role Transitions	2 st	1 st	0 st	0 st
Exiting gangs: Examining processes and best practice within an alberta context	0 st	0 st	0 st	0 st
Narratives of Gang Disengagement Among Former Gang Members in South Africa	4 st	2 st	1 st	1 st
Totalt	38 st	24 st	12 st	6 st

4.5 Databearbetning

Alla sökningar dokumenterades och första granskningen gjordes av artiklarnas titel. 143 antal titlar ansågs vara inom ramen för de valda inklusions- och exklusionskriterierna och troddes således vara kopplat till studiens syfte. 63 artiklar kvarstod efter denna sovring och genomgick därför granskningen av abstracten. Detta resulterade i 30 som genomlästes i fulltext och av denna sista granskning återstod 13 artiklar som sammanfattades i översiktstabellen.

Tabell 3. Översiktstabell

Författare, år och artikelns titel	Syfte	Metod, respondenter (bortfall), teori	Kontext	Resultat
Alstam, K., & Forkby, T. (2022) Possible selves. Gang passages, projective imaginations, and self-transformations	Målet med denna studie var att utforska hur medlemmar beskriver rollövergången och huruvida dem rollstegen kan ses som liminalpassager, alltså passager där man utvecklas till något nytt.	Metod: kvalitativ, intervjuer Deltagare: 95 intervjupersoner (0) Teori: Possible selves, roller man tar sig an, en huvudroll och resten är skuggor av en själv.	Svensk och västra Europa	Framhäver fördelarna med belöningsystem för förbättrat beteende samt vikten av förebilder, "ceremonial masters", som bistår vid förverkligandet av målbildsrollen.
Pyrooz, D. C., & Decker, S. H., & Webb, V. J. (2014) The Ties That Bind: Desistance From Gangs	Studiens mål är att utveckla förståelsen för processen att avstå från gäng. Specifikt fokuserar studien på en understuderad aspekt av gängmedlemskap-motstånd.	Metod: Bivariat analys av data från personer som identifierats på en anhållan av arristerade ungdomar. Individerna intervjuades även. Deltagare: 156 intervjuade gängmedlemmar och 83 ex-	Phoenix i USA	Individen har band till gänget som håller en kvar och desto längre man är ifrån gänget minskar hållhaken av dessa band. Banden kan både vara relationer och av emitionell karaktär.

		gängmedlemmar (9) Teori: Theory of victimization		
Dziewanski, D. (2020) Leaving Gangs in Cape Town: Disengagement as Role Exit	Studiens syfte var att reflektera över före detta gängmedlemma rs livshistorier och analysera deras övergång till icke gängmedlemma r. Studien undersöker också drivkrafterna och barriärerna av att lämna gängkriminalitet en, för att identifiera skillnader i transitionen.	Metod: Kvalitativ, intervjuer Deltagare: 24 intervjuer, 20 män, 4 kvinnor mellan 15-26 år (0) Teori: Ebaugh's (2013) role exit theory.	Kapstaden i Sydafrika	Familjer och vänner är betydande då de utgör stöd och försör med tryggheter i form av ekonomi och bostad. Det är viktigt att individen är säker och har socioekonomisk självständighet. Det räcker inte att bara få statusen som ex-medlem, det finns oftast omkringliggand e problem.
Berger, R. & Abu-Raiya, H., & Heineberg, Y. & Zimbardo, P. (2017) The Process of	Studien syftar till att identifiera faktorer associerade med motstånd från	Metod: Kvalitativa intervjuer Deltagare: 42 intervjuade ex-	San Francisco och Los Angeles i USA	För att lyckas vidmakthålla ett avhopp behöver avhopparen hitta en ny samhörighet och en

Desistance Among Core Ex-Gang Members	gångmedlemmar samt beskriva processens karaktär som dessa ex-medlemmar har genomgått.	gångmedlemmar (3) Teori: Grounded Theory		meningsfull tillvaro.
Roman, C. & Decker, S. & Pyrooz, D. (2017) Leveraging the pushes and pulls of gang disengagement to improve gang intervention: findings from three multi-site studies and a review of relevant gang programs	Syftet med artikeln var att förstå push- och pullfaktorerna av befriandet (disengagement) från gängen med stöd av insatsen avhopparprogram.	Metod: Studien är en review av tre artiklar som analyseras. Andra delen analyserar 5 olika typer av riktande insatsprogram för motverkandet av push- och pullfaktorerna av gäng befrielse.	USA	Insatser som tar itu med besvikelse, har lång varaktighet och hög intensitet samt arbetar med både individen och gruppen har bättre förutsättningar för framgång.
Jennings-Bey, T., & Lane, S.D, & Rubinstein, R. A., & Bergen-Cico, D., & Haygood-El, A., & Hudson, H., & Sanchez, S. & Fowler, F. L.	Studien syftade till att presentera en fallstudie av Trauma Response Team för att utvärdera effekten av TRT på gängkriminella	Metod: Dokumentanalys av en fallstudie av arbetsmodellen Trauma Response Team	Delstaten New York i USA	Studien kan inte uttala sig om TRT har en direkt positiv effekt på minskad gängkriminalitet eftersom samhällsfaktorer misstänks ha

(2015) The Trauma Response Team: A Community Intervention for Gang Violence	som vill lämna gänget.			påverkat resultatet.
Shute, J. (2013) Family Support as a Gang Reduction Measure	Studien syftar till att hävda att det finns positiva teoretiska och bevismässiga skäl att anta att familjens stöd kan hjälpa till att förebygga och minska gängmedlemskap.	Metod: Litteraturstudie	Internationellt material. Brittisk utgivare.	Studien konkluderar nödvändiga standarder för effektivt stöd. Folkhälsoorienterade program bedöms vara lovande medan kriminalrättsorienterade program bedöms som icke lovande. Studien argumenterar för fler ”gängkänsligt” familjestöd.
Boxer, P., & Kubik, J., & Ostermann, M., & Veysey, B. (2015) Gang involvement	Syftet med studie var att jämföra effektiviteten av MST-tjänster som levereras	Metod: Statistisk studie som använde en kvasiexperimentell naturalistisk	USA	Studiens analyser kommer fram till att behandlingsframgångsfrekvens

moderates the effectiveness of evidence-based intervention for justice-involved youth	till gängengagerade och icke gängengagerade ungdomar att framgångsrikt minska på problembeteend e.	fältforskningsdes ign Deltagare: 421 gängengagerande ungdomar (0)		er indikerar att gängengageman g avsevärt minskar effektiviteten av MST i denna population.
Skovlund, H. & Larsen, N. (2022) Recidivism into Criminal Gangs as a Problem of Social Identity—Some Applications from the Perspective of Pragmatism	Studien undersöker i vilken utsträckning kan förebyggande av brottsligt återfall i brott form av exit-program erbjuder gängmedlemmar en ny identitet i mainstream samhälle.	Metod: Kvalitativ, intervjuer Delatagare: 2 före detta presidenter av biker-clubs (0) Teori: Chicago school	Danmark	Avhoppare måste lita på polisen att skydda dem, de blir sedda som informanter och därför tjallare. De har svårt att lita på polisen vilket försvårar arbetet med exit-programmen om polisen är involverad.
Decker, S. & Pyrooz, D. & Moule Jr, R. (2014) Disengagement From Gangs as Role Transitions	Studien undersöker processen av frigörelsen från gäng, från början till slut.	Metod: mixmethods. Kvalitativa intervjuer som jämfördes vilket ledde till kvantitativt utvunnen statistik.	USA Los Angeles, Phoenix och St. Louis	I relation till polisen kommer avhopparen bli sedd som kriminell vilket validerar rollen som gängkriminell. Även hot mot

		<p>Deltagare: 260 intervjupersoner</p> <p>Teori: Role exit Theory</p>		<p>sig själv och familjen bibehåller identiteten som gängkriminell.</p>
<p>MacRae-Krisa, L. (2013)</p> <p>Exiting gangs: Examining processes and best practice within an alberta context</p>	<p>Syftet med studien är att utforska tillgängliga akademisk och grå litteratur om gängexit för att stödja utvecklingen av gängexit insatser i provinsen.</p>	<p>Metod: Litteraturstudie</p>	<p>Provinsen Alberta i Kanada</p>	<p>Exit-program måste ta itu med grundorsakerna till medlemskap och identifiera och åtgärda hinder för prosociala aktiviteter. Komplexiteten av gängmedlemskap kräver ett strategiskt förhållningssätt som inkluderar singel ärendehantering, intensiv utbildning, riktad uppsökande verksamhet och medverkan från flera system.</p>

<p>Kelly, J. F. & Ward, C. L. (2020) Narratives of Gang Disengagement Among Former Gang Members in South Africa</p>	<p>Studien avsedde att undersöka hur före detta sydafrikanska gängmedlemmar förstår deras gängupplösning.</p>	<p>Metod: Kvalitativa intervjuer Deltagare: 12 före detta gängmedlemmar (0) Teori: Teorin om resilience</p>	<p>Kapstadien i Sydafrika</p>	<p>Resultatet visade att personlig agency var nyckeln till deltagarnas frigörelse. Det innebar att aktivt utnyttja skyddsresurser – såsom meningsfullt och praktiskt stöd från nära och kära – och prosociala identiteter som är tillgängliga för dem i deras miljöer.</p>
<p>Tonks, S. & Stephenson, Z. (2019) Disengagement from street gangs: a systematic review of the literature</p>	<p>Studien syftar till att redogöra för de faktorer som bidrar till frigörelse från gäng.</p>	<p>Metod: Systematisk litteraturstudie Teori: Grounded Theory</p>	<p>Internationella studier. Brittisk utgivare.</p>	<p>Anhöriga fastställs som essentiellt avhoppare som behöver stöd i övergången ut ur gänget.</p>

4.6 Analysmetod

Analysmetoden som lämpar sig bäst vid en systematisk litteraturstudie är det som kallas metaanalys. En metaanalys är en analysmetod som möjliggör en analys av ett större

datamaterial. Detta innebär att man kan sammanfoga mindre påvisade resultat i forskningen för att skapa större undersökningsgrupper som därefter kan analyseras (Forsberg & Wengström 2017: 28). En metaanalys analyserar inte andra forskares råmaterial utan jämför resultaten från olika studier som är av intresse för den egna litteraturstudien. Målet med analysmetoden är att konkludera huruvida en specifik variabel har en viss effekt (Bryman 2018: 391).

Fördelen med en metaanalys är att man kan sammanbinda resultat från olika studier vilket ger den egna forskningen resultat av ett starkt bevisvärde (Forsberg & Wengström 2017: 28-29). Nackdelen är det som ofta refereras till som "skrivbordslådeproblemet". Metoden innebär att all data som ingår i urvalet måste inkluderas, vilket kan leda till att man upptäcker att den oberoende variabeln inte ger den förväntade effekten. När en studies resultat inte stödjer en hypotes eller är tvetydig i sina konsekvenser riskerar studien att inte bli publicerad och därmed hamnar i en skrivbordslåda. Det var därför viktigt att litteraturstudien hade ett tillräckligt stort urval för att kunna få fram signifikanta resultat (Bryman 2018: 392).

4.7 Reflektion kring reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Diskussioner om reliabilitet och validitet är ständigt förekommande i forskningen för att påvisa att resultaten som redogörs är tillförlitliga och besvarar forskningens avsedda syfte. När en systematisk litteraturstudie genomförs uppstår svårigheter med att inkludera studier som definierar begrepp och de studerade förhållandena på samma sätt. Exempelvis kan tidsmässiga variationer medföra att samhällen förändras och begrepp utvecklas vilket gör att samma undersökningsobjekt inte studeras (Bryman 2018: 395). Detta påverkar den systematiska litteraturstudiens validitet eftersom man inte längre undersöker det man påstår sig undersöka vilket i sin tur påverkar reliabilitet av resultatet som inte längre är tillförlitligt (Forsberg & Wengström 2017: 43). Beslutet fattades därför att begränsa publikationsåret av den sammanställda forskningen till att senast vara från 2013 för att minimeras risken att begrepp och förhållanden har omdefinierats.

Reliabiliteten kan vidare diskuteras bli mätt beroende på studiens reproducerbarhet, tillförlitlighet och precision. Går det att uppnå samma resultat genom att följa den systematiska litteraturstudiens datainsamling utan att få slumpmässiga fel anses studien ha hög reliabilitet (Forsberg & Wengström 2017: 93). Den aktuella studien har därför noggrant

redogjort för hur datainsamlingen gått till och vilka överväganden som gjorts gällande studiens urval.

I den mån det har gått har studien aktivt eftersträvat att undersöka det avsedda syftet. Forskaren har försökt intyga litteraturstudiens innehållsvaliditet genom att i samråd med internet handledaren utforma frågeställningar som undersöker studiens syfte (Forsberg & Wengström 2017: 95). Studiens interna validitet stärktes vidare genom att undvika systematiska fel vilket beaktades genom att inte bortse från något av datasökningarnas utfall som även breddar den objektiva bedömningen av skillnader i effekter (ibid: 89). En studies validitet kan däremot sällan bevisas, etableras eller verifieras utan benämns i stället som mer eller mindre god (ibid: 96).

För att resultatet av den systematiska litteraturstudien ska kunna generaliseras måste studien ha god reliabilitet och validitet (Forsberg & Wengström 2017: 43). Dessutom behöver den aktuella studien inkludera ett pålitligt urval av undersökningsprojektets population (ibid: 86). Det hade därför varit fördelaktigt om studien haft ett slumpmässigt urval för att kunna generalisera resultaten (ibid: 88). Avvägningen gjordes att ett sådant urval hade producerat en datamängd som inte hade varit hanterbart. Den aktuella studien använde sig därför av inklusions- och exklusionkriterier för att få fram relevant information vilket gör att urvalet blir styrt och mindre representativt för en större population. Därefter redovisades alla väsentliga uppgifter vilket stärker den externa validiteten och ökar graden av generaliserbarhet (ibid: 107).

4.8 Etiska överväganden

Forskaren beaktade etiska övervägande gällande studiens urval och presentation av resultat innan den systematiska litteraturstudien inleddes. Det är inte etiskt att endast presentera resultat som går i linje med forskarens egna åsikter eller att exkludera artiklar som ingår i litteraturstudien (Forsberg & Wengström 2017: 59). Det är även av etisk relevans att forskaren är noggrann i sin slutledning samt gör en välgrundad redovisning av resultatet (ibid: 132). Därför har forskningsprocessen explicit redogjorts och alla resultat som utgjorde ett svar på studiens frågeställningar har inkluderats.

För att den aktuella studien skulle vara etisk försvarbar behövde varje form av intressekonflikt eller partiskhet uttryckas på ett tydligt sätt (Bryman 2018: 184). Forskaren

har därför redogjort för den förförståelse som fanns innan studien påbörjades. Förförståelse bestod av kunskap inom området som styrde utformningen av studien vilket påverkade sökorden som kan ha gjort att eventuell annan väsentlig information utelämnades.

5 Analys

I detta avsnitt presenteras det sammanställda resultatet av den systematiska litteraturstudien. Inledningsvis presenteras de generella förhållanden som insatserna måste beakta för att vara verksamma vid gängkriminella avhopp. Därefter presenteras tre olika insatsområden med betydelse för avhoppare som identifierats vid sammanställningen av studiens data. Resultatet sätts i dialog med presenterade teorier. Delar av forskningslitteraturen som saknar relevans för studiens syfte och frågeställningar har exkluderats.

5.1 Vad behöver insatserna bestå av?

För att uppnå ett framgångsrikt avhopp måste insatserna uppfylla eller överträffa de möjligheter och incitament som gänget erbjuder samtidigt som de negativa konsekvenserna av gängmedlemskapet måste elimineras (MacRae-Krisa 2013: 17–18). Avhoppare kan inte bara få statusen som ex-medlem utan de behöver få hjälp med omkringliggande problematik såsom begränsad rörelse, hot och säkerhetsproblem från tidigare rivaler, drogmissbruk, stigma från samhället, kriminalisering av polisen och otillräckliga arbetsmöjligheter (Dziewanski 2020: 524). Avhopparprogram behöver möjliggöra utveckling för och av avhopparen vilket aktualiserar insatser som arbete, arbetsträning, hjälp med att flytta från grannskapet och relationsbyggande av det sociala nätverket. Insatserna behöver också ta itu med avhopparnas besvikelse, ha lång varaktighet, hög intensitet samt arbeta med både avhopparen själv och med nätverket för att förbättra förutsättningarna för framgång (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 329). Alla band avhopparen har till gänget motverkar exit-processen eftersom relationerna och emotionerna binder individen till den gängkriminella livsstilen (Pyrooz, Decker & Webb 2014: 503). Det är därför av vikt att avhopparprogrammen ersätter dessa band med nya som inte är associerade med gänget, vilket kan aktualisera en flytt eller en ny skola (ibid: 505). Tittle (1995: 143) hade sagt att gänget utövar kontroll över dess medlemmar genom att begränsa deras valmöjligheter med fysiska och sociala strukturella hinder. Om inte medlemmarna blir upplysta om den obalans som finns i kontrollförhållandet kommer de inte bli motiverade till avhopp. Genom att erbjuda andra alternativ till avhopparen och eliminera den kontroll som gänget utövar kan avhopparen bli medveten om obalansen i kontrollförhållandet och bli motiverad att lämna gänget.

Mot denna bakgrund kan avskräckningsbaserade program bedömas vara otillräckliga eftersom programmen fokuserar på att göra gängkriminella handlingar för kostsamma för

individerna som därför avstår från att begå den kriminella handlingen (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 325). För att avskräckningsbaserade program ska vara effektiva måste den kostsamma konsekvensen vara konstant hotande, vilket oftast endast är verksamt på kort sikt och programmodellen blir därför inte hållbar (ibid: 326). När man är gängkriminell avviker man från samhällets normer och har därför svagt eller brutet band till samhället. Hirschi (1969: 18) hade förstått detta som att man inte bryr sig om andra människors önskemål och förväntningar och därför har ett svagt anknytningsband. Har man dessutom låg övertygelse om samhällets normer och lagarnas giltighet kommer avvikaren med högre sannolikhet kunna bryta mot dem utan att uppleva obehag (ibid: 26). Detta gör att avskräckningsprogram endast är effektivt för gängkriminella som lägger en värdering i den skadan som deras handlingar medför andra individer.

Avhopparen behöver dessutom under exit-processen betrakta alla stödjande insatser som välvilliga samt börja reflektera och utvärdera sig själv för att kunna förändras, vilket kan komma att bli en utmaning då gängmedlemmar ofta har svårt att lita på myndigheter (Forkby & Alstam 2022, s. 8). Genom reflektion kan man bli medveten om ens möjligheter och begränsningar vilket kan föranleda det uppvaknade som Tittle (1995: 168) beskriver om att se obalansen i kontrollförhållandet och i detta fall bli motiverad att avvika från gänget.

Den systematiska litteraturstudien fann i huvudsak tre insatsområden med verksamt effekt på individer som vill lämna gängkriminaliteten; (1) professionella relationer, (2) det sociala nätverket och (3) materiella behov.

5.1.1 Professionella relationer

I materialet av den systematiska litteraturstudien framgår det att de professionella relationerna ofta inte är stödjande då en del avhoppare uttrycker att myndigheter inte är betydelsefulla i processen att lämna en kriminell gruppering (Decker, Pyrooz & Moule 2014: 51, 277). Det som framgår som utmanande med de professionella relationerna, förutom att avhopparen behöver tolka de professionellas avsikter som välvilliga (Forkby & Alstam 2022, s. 8), är den polisiära involveringen (Skovlund & Larson 2022: 2228). Ofta vid exit-processer har avhopparen en hotbild kring sig vilket gör att polisiära insatser, såsom skydd, blir behövliga (ibid: 2229). Detta behov påtalar även Brås (2016: 12) rapport som framhäver vikten av att avhopparprogrammen ska ha en samverkan med myndigheter för att insatsen ska kunna möjliggöras. Samtidigt har avhopparen en låg tillit till polisen och deras nära kontakt

kan öka avhopparens hotbild eftersom personen kan misstänkas vara en tjallare (Skovlund & Larson 2022: 2229). För att avhopparprogrammen ska vara verksamma behöver polisen vara involverad så lite som möjligt. Exempelvis kan avhopparens kontaktperson vara en socialarbetare eller psykologs, i stället för en polis, för att göra arbetsalliansen vänskaplig i stället för besvärlig (ibid: 2231). Polisen riskerar även att fortsatt betrakta avhopparen som kriminell vilket validerar avhopparens roll som gängmedlem och motverkar den nya identiteten som försöker uppnås med exit-processen (Decker, Pyrooz & Moule 2014: 278). Vikten av tillits- och relationsskapandet poängterar även Forkby, Kuosmanen och Örnlinde (2019: 6) och slutsatsen kan dras att det inte är myndigheten i sig som blir viktig för avhopparen utan relationerna som byggs upp till individerna inom myndigheten.

Ett sätt att vårda de professionella relationerna och hjälpa exit-processen är genom institutionella belöningar som delas ut när avhopparen uppvisar ett förbättrat beteende. Detta kan öka avhopparens motivation och vilja till förändring (Forkby & Alstam 2022: 8), vilket gör att tid och energi investeras i exit-processen. En avvikelse från förändringsarbete skulle enligt Hirschi (1969: 20) innebära att man förlorar det man investerat i sig själv. Genom att belöna avhopparen som investerar i sig själv kommer det sociala bandet av åtagande att förstärkas och avhopparen upplever ett internt motstånd att frångå exit-processen (ibid: 20). Det framgår däremot inte vad en sådan institutionell belöning skulle kunna vara, men det blir en sort maktutövning från myndigheternas sida som kan undanhålla eller ge saker av värde till avhopparen för att kontrollera deras beteende (Tittle 1995: 143).

Det är betydande för avhopparen att ha förebilder som kan modellera nytt, acceptabelt beteende och förstärka positiva beteenden över tid (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 329 och Berger, Abu-Raiya, Heineberg & Zimbardo 2017: 499). En professionell relation som kan tillgodose detta är insatsen som benämns som 'ceremonial masters'. Ceremonial masters är individer med egna erfarenheter att lämna gängkriminaliteten som jobbar med att realisera den imaginära målbildsrollen genom att dela med sig av sina erfarenheter, motgångar och framgångar (Forkby & Almstam 2022: 8). Det avhoppare uttrycker är betydelsefullt med insatsen ceremonial masters är möjligheten att få stöttning för när dem blir paranoida (ibid: 8–9) eller för när dem behöver guidning genom de trauman som bara en ex-medlem faktiskt kan förstå (Berger et al. 2017: 499). Insatsen skulle kunna tolkas som att den stärker avhopparens förtroende för exit-processen och att det finns ett uppnåeligt liv inom bortom gängkriminaliteten. Ceremonial masters hjälper på så vis avhopparen att stärka det sociala

bandet av övertygelse vilket i sin tur hindrar avhopparen från att avvika från samhällets normer och lagar (Hirschi 1969: 26).

Avhopparprogram syftar till att ändra på avhopparens sociala identitet, vilket inte sällan är svårt för avhopparen att göra själv (Skovlund & Larson 2022: 2228). Det är därför fördelaktigt om avhopparprogrammen är anslutna till något samhällsorgan som vid sårbara tillfällen i avhopparens liv kan tillhandahålla ytterligare tjänster samtidigt som de introducerar och förstärker prosociala roller (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 329). Först när avhopparen ändrar på sitt beteende kan en förändring ske och att förstärka prosociala roller bidrar med precis detta (ibid: 331). Det är även sällan förekommande att gängmedlemmar separeras från sitt gäng på ett sådant sätt som sker när man besöker ett sjukhus eller blir anhållen, vilket presenterar ett unikt tillfälle att lyckas fånga de gängmedlemmar som vill lämna gänget (Berger et al. 2017: 494). Ett sjukhusbaserat program som tar hänsyn till de motgångar som avhopparen har mött och möter i sin exit-process är The Trauma Response Team (TRT) (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 326). TRT stöttar individer i närkontakt till gängrelaterade mord genom att initiera lättare samtal, ger tröst och är närvarande när personen börjar bearbeta det som hänt (Jennings-Bey, Lane, Rubinstein, Bergen-Cico, Haygood, Hudson, Sanshez & Fowler 2015: 950). När man bearbetar sina emotioner och går igenom de motgångar som exit-processen innebär kan avhopparen börja reflektera över hur deras handlingar påverkar en själv och andra. Genom att förstå vilka konsekvenser som handlingar har kan avhopparen tänkas bry sig om andra människors åsikter och hur de reagerar mot oss, vilket gör att man blir ett subjekt för samhällets kontroll (Hirschi 1969: 18). Vilka effekter som TRT kan påvisas ha kunde däremot inte konkluderas eftersom det inte gick att identifiera ett signifikant samband mellan modellen och den minskade gängkriminaliteten (Jennings-Bey et al 2015: 952).

5.1.2 Det sociala nätverket

Det framgår att vissa tidigare gängmedlemmar varken anser att sociala tjänster eller rättsliga insatser kan motivera dem till att lämna gänget (Decker, Pyrooz & Moule 2014, s. 280) och uttrycker att det är de informella relationerna som blir viktigare vid exit-processen. Familjen poängteras som den största stöttepelaren, men också i vissa fall kyrkan eller arbetet (ibid: 277; Kelly & Ward 2020: 1517–1518). Hjälpen som man kan få från socialarbetare, såsom ekonomiskt bistånd och bostad, uttrycks av avhoppare vara betydelsefullt på en längre

inverkande nivå. Däremot uttrycker de sig inte få hjälp på en mer övergripande nivå med sysselsättning och arbete (Nugent & Schinkel 2016: 573–574).

Familjen blir därför en viktig resurs för avhopparen som behöver socialt och emotionellt stöd såväl som ekonomiskt. När man lämnar ett gäng förlorar man alla resurser, miljöer och tillgångar som gänget försett avhopparen med. Snabbaste sättet att återfå detta är med hjälp från familjen som kan stötta ekonomiskt och exempelvis förse avhopparen med en plats att bo (Dziewanski 2020: 523). Familj och anhöriga är även viktiga för avhopparens förståelse för hur deras beteende påverkar andra och den skada som medförts (Tonks & Stephenson 2019: 35). Avhopparens sociala kapital - bestående av familj, partners och andra anhöriga - blir en viktig insats för att kunna upprätthålla den förändrade livsstilen (Kelly & Ward 2020: 1517). Situationen kan förklaras bli extremt begränsande och därför kontrollerande för avhopparen som måste förändra hela sin sociala identitet (Tittle 1995: 143). Utan familjens stöd blir avhopparen maktlös i förhållandet till myndigheterna som sitter på alla hjälpmedel och möjligheter vilket ökar sannolikheten att avhopparen avviker från exit-processen (ibid: 168). Brå (2016: 15) påtalar även att det sociala stöd som familjen utgör blir utmanande när hotbilden mot avhopparen kräver en omplacering som kan bli långt ifrån det positiva sociala nätverket. Det framgår inte i sammanställningen av den tidigare forskningen hur man bäst bemöter situationer där avhopparens behov kräver insatser som inte kan vidtas på samma gång.

Avhopparprogram med fokus på att binda eller bygga prosociala relationer drivs främst av icke-statliga institutioner såsom familjer, skolor, arbetsplatser och grannskap (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 326). Program utifrån denna modell arbetar med att stärka kopplingen till skola och arbete eller med att stödja föräldraskap (ibid: 327). När avhoppare gör sig delaktiga i aktiviteter som inte är gängrelaterade menar Hirschi (1969: 22) att möjligheten till brottslig verksamhet minskar. Detta sker på grund av att avhopparens tid binds till andra aktiviteter vilket reducerar tillfällena för avhopparen att avvika. Det kan däremot argumenteras för att tiden att avvika alltid finns då tiden det tar att begå handlingen inte behöver vara lång.

Gatuuppsökande program är ett exempel på avhopparprogram med fokus på att binda eller bygga prosociala relationer. Gatuuppsökande program använder sig av fältarbetare som fångar upp och uppmuntrar gängmedlemmar till avhopp (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 329). Arbetsmodellen utgår från kommunikativa insatser som riktar sig mot en obestämd målgrupp vilket gör att insatserna inte är effektiva för avhoppare (ibid: 327). Det finns

däremot program som fokuserar på intensiv familjebehandling, så som Multisystemic Therapy (MST), som går ut på att bygga upp familjer och ungdomars nätverk på nytt (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 328). MST anses vara effektivt i att; (1) minska kränkande, aggressivt beteende och brottsligt beteende, (2) att minska tiden vid placeringar utanför hemmet, (3) minska brottsliga kamratföreningar och (4) förbättra föräldraskapet färdigheter och familjefunktion (Shute 2013: 54). MST har däremot påvisats ha sämre effekt på gängmedlemmar och bedöms därför inte vara verksamt för avhoppare (Boxer & Kubik & Ostermann & Veysey 2015: 20). Anledningarna till detta framgår inte, men den hypotes som beskrivs är att programmets terapeuter inte har förmågan att minska gängmedlemmars kontakt och åtaganden till gänget (Boxer et al. 2015: 31).

Om föräldrarskapsprogram ska vara verksamma bör dem betona familjens styrkor och behov, inkludera varaktiga och personliga terapeutiska relationer, vara familjemedlande och beteendefokuserande samt frivilliga och icke dömande (Shute 2013: 54). Hur en sådan insats bör utformas framgår dessvärre inte.

Anledningen till att fler positiva effekter av avhopparprogram inte identifierats kan bero på att det finns ett begränsat antal rigorösa utvärderingar av avhopparprogrammen (Roman, Decker & Pyrooz 2017: 330), vilket också konstateras av Kriminalvården (2019: 7) och av Forkby, Kuosmanen och Örnlinde (2019: 60–61) som efterfrågar vidare forskning på insatser för avhoppare.

5.1.3 Materiella behov

Avhoppare beskriver själva att det inte räcker att ta sig ut ur gänget och få statusen som ex-medlem för att kunna vidmakthålla avhoppet eftersom utmaningar som begränsad rörelse, hot och säkerhetsproblem från tidigare rivaler, historia om drogmissbruk, stigma från samhället, kriminalisering av polisen och otillräckliga arbetsmöjligheter ofta kvarstår (Dziewanski 2020: 524). Exit-processen måste möjliggöra säkerhet och socioekonomisk självständighet för att avhopparen framgångsrikt ska kunna lämna ett gäng. Om inte dessa insatser införs kommer man motarbeta avhopparens möjlighet och vilja att lämna gänget, vilket i sin tur sannolikt kommer resultera i ett misslyckat avhopp (ibid: 522). Avhopparprogrammen behöver stärka avhopparnas självbestämmande för att hålla dem motiverade och det kan göras genom att möjliggöra val som avhopparen själv kan bestämma över. Om avhopparen blir undergiven den kontroll som avhopparprogrammen utöver ökar risken att avhoppare avviker, precis som

individerna gjorde från gänget (Tittle 1995). Det programmen bör eftersträva att uppfylla blir således en jämvikt mellan kontroll och självständighet. Avhopparen behöver både bli kontrollerad och ha egen makt över sig själv för att konformitet ska uppstå (ibid: 168).

När avhopparen inte själv kan skapa social och ekonomisk trygghet blir nätverket som familj och vänner betydande eftersom de kan stötta avhopparen med dessa medel (ibid: 523). Det framgår att det är främst mödrar och föräldrars mammor som blir viktiga i exit-processen, men även partners då de ofta tar sig an rollen som individens familj (Decker, Pyrooz & Moule 2014: 277). Det som de materiella insatserna gör är att stärka avhopparens åtagande till sig själv genom att ägna tid åt att bygga upp nya sociala miljöer utanför gänget. Varje insats och handling mot att ta sig ifrån gängkriminaliteten gör att avhopparen har mer att förlora om man återvänder till gänget och avbryter exit-processen (Hirschi 1969: 20).

En annan viktig faktor som hjälpte avhoppare att upprätthålla sitt beslut att lämna gänget och slutföra sin övergångsprocess var genom att anta en ny identitet. Detta kan göras genom att gå med i prosociala organisationer som trosbaserade grupper, självhjälpsgrupper och gängförebyggande organ. När avhopparen involverade sig själv på detta sätt uppstod en känsla av samhörighet och socialt stöd vilket gjorde att känslan av tomhet och sorg gradvis försvann (Berger et al. 2017: 496). När avhopparen går med i prosociala organisationer stärker de sin delaktighet vilket gör att de minskar möjligheten att begå kriminella handlingar (Hirschi 1969: 22).

5.2 Studiernas kontexter

Sammanställningen av den tidigare forskningen visar att kontexterna som studierna kommer ifrån skiljer sig åt. Nästan alla studier genomfördes i västerländska länder (MacRae-Krisa 2013; Shute 2013; Pyrooz, Decker & Webb 2014; Decker, Pyrooz & Moule 2014; Jennings-Bey et al. 2015; Boxer et al. 2015; Berger et al. 2017; Roman, Decker & Pyrooz 2017; Tonks & Stephenson 2019; Skovlund & Larsen 2022; Alstam & Forkby 2022), men några studier var även genomförda i Sydafrika (Dziewanski 2020; Kelly & Ward 2020). Majoriteten av forskningslitteraturen kommer från olika delar i USA och redogör för ett brett omfång av verksamma insatser och effektiva modeller. Det sammanställdes även studier från Kanada, Västeuropa, Sverige, Danmark och internationella litteraturstudier. Det påtalas inte om studierna kan generaliseras utöver den undersökta gruppen. Däremot kan den aktuella studien

konkludera att ingen sammanställd forskning ställer sig i direkt kontrast mot en annan, utan de insatser och tankemönster som finns bakom insatserna går i linje med varandra.

6 Diskussion

Studiens syfte var att göra en sammanställning av internationell forskningslitteratur om effekten av insatser till individer som vill lämna gängkriminaliteten. För att uppfylla syftet utgick arbetet från frågeställningar som i detta kapitel diskuteras. Studien avsåg även att undersöka i vilken mån sammanställningens resultat är överförbart till en svensk kontext och därför kommer en diskussion föras om studiens externa validitet.

Studien fann att det är av betydande vikt att insatserna i avhoppprogram adresserar omkringliggande problematik och inte bara fokuserar på kriminalitet. Alla miljöer och band till gänget gör det svårare för avhopparen att framgångsrikt genomgå exit-processen och insatser som framhävs upprepade gånger i sammanställningen är av skyddande, stödjande och ekonomisk karaktär. Vid avhopp blir det viktigt med insatser som förebilder, bostad, försörjning, samhörighet, stöttning, och meningsfullhet eftersom avhopp är komplext och innebär en total livsstilsförändring. Det framgår i sammanställningen att riktade insatser mot vissa problemområden inte kommer att bli effektivt vid en exit-process, utan avhopparen behöver omfattande hjälp för att möjliggöra avhoppet. Många av insatserna samverkar även med varandra. Familjen utgör både ett socialt och ekonomiskt stöd. Sysselsättning är inte bara ett försörjningsmedel, utan ger även avhopparen ett sammanhang med prosociala relationer och miljöer. Tänker man sig att en avhopparverksamhet ska tillgodose alla dessa insatser och behov, som den aktuella studien visar att avhopparen behöver, uppstår frågan om hur realistiskt det är att en sådan verksamhet bedrivs. Avhopparverksamheten kommer behöva avsevärda resurser och personal med adekvat kompetens inom alla behovsområden vilket mynnar ut i en stor kostnad. En sådan verksamhet kommer dessutom behöva samverka med andra myndigheter som blir aktuella när multidisciplinära insatser såsom bostad, arbete och skydd ska bistås. Kostnaden, resurserna och den eventuella samverkansproblematiken är ingenting som påtalas i sammanställningen, men däremot har Bogestam och Patel (2016: 12) uppmärksammat utmaningarna med myndighetssamverkan kopplat till avhopparverksamheter. Problemet som kan uppstå är att myndigheterna inte är överens om vem som har det finansiella ansvaret för avhopparen (ibid: 59). Detta innebär att det inte räcker att veta vilka insatser som är effektiva vid avhopp. Avhopparverksamheten behöver kunna finansieras och vara en funktionell organisation för att vara effektiv.

Den sammanställda internationella forskningen kommer ifrån olika kontexter i världen och en diskussion om resultatets överförbarhet till svensk kontext blir därför av intresse. Danermark et al. (2002: 10, 39) förklarar att kunskapen från verkligheten är relativ och filtrerad genom gällande språk, begrepp och tid. Frågan man behöver ställa sig är om den aktuella händelsen beror på karakteristiska mekanismer eller på något mer kontingent (ibid: 45). Om man försöker isolera de olika mekanismerna, alltså de olika insatserna, som är involverade i avhoppet (ibid: 43) kan man identifiera de generativa mekanismerna som faktiskt går att åstadkomma (ibid: 70). Den sammanställda internationella forskningen bedöms inte bero på karaktäristiska samband eftersom studierna varken motsätter sig varandra eller framhäver något av säregen art. Flera studier pekar på samma upptäckter och det talar för att effekten av insatserna inte beror på ett karaktäristiskt samband. Däremot kan det inte fastställas att insatsernas effekter beror på generativa mekanismer utan att det görs en mer djupgående granskning av bakomliggande samhällsförhållanden.

Resultatet från sammanställningen kan antas gälla för en svensk kontext eftersom studierna i huvudsak genomförts i västerländska länder som liknar den svenska kulturen. Danermark et al. (2002: 77) menar att man inom kritisk realism kan dra slutledningar som inte är logiskt giltiga, men som kan ge kunskap om sociala strukturer och konstituerande egenskaper genom att isolera det som är den grundläggande beståndsdel. Detta kallas för retroduktion och går ut på att söka efter villkor som måste gälla för att förutsättningarna för sociala relationer, människors handlingar, resonemang och kunskap ska existera (ibid: 96). Som påtalat kan upptäckterna i den aktuella studien tänkas föreligga på grund av konstituerande egenskaper och strukturer, vilket gör att den aktuella studien är realistiskt generaliserbar (ibid: 77–78).

Det går däremot inte att generalisera resultatet till vilken avhoppare som helst eftersom kulturella och sociala aspekter påverkar hur vi ser och kan arbeta med sociala fenomen. Kulturer som skiljer sig från den västerländska misstänks därför inte kunna dra nytta av upptäckterna från den aktuella studien eftersom deras levnadsförhållanden, kultur och trosuppfattningar påverkar avhopparnas behov och verksamhetens förutsättningar.

Vidare utformades den aktuella studien för specifikt avhoppare, men grupper som går igenom liknande exit-processer antas kunna dra nytta från den aktuella studien genom abduktiv slutledning. När man använder regler från empiriska material som tolkningsram kan flera möjliga tolkningar göras vilket gör att den abduktiva slutledningen blir fel eftersom tolkningen endast visar hur någonting kan vara (Danermark et al. 2002: 90–91).

7 Slutsats

Studiens slutsats är att avhopp är en komplex och omfattande process som kräver insatser som berör alla aspekter av avhopparens liv för att lyckas frigöra avhopparen helt från gänget. Den sammanställda forskningen är överens om att avhopparens sociala nätverk är av betydande vikt för att lyckas genomföra avhoppet samt att det är viktigt med skyddande insatser i form av ny bostad, förflyttning och samtalsstöd. Slutsatsen dras däremot att det i dagens läge inte finns tillräckligt med forskning om effekterna av avhopparverksamhetens insatser för att djupare förstå de bakomliggande mekanismerna till varför en insats är verksam.

7.1 Förslag till vidare forskning

Det är viktigt att vidare utvärderingar av befintliga avhopparprogram och insatser fortsätter för att möjliggöra en mer detaljerad analys om effekterna av avhopparverksamhetens insatser. Det är viktigt att verksamheter arbetar utifrån evidensbaserad praktik och därför behöver vidare kunskap skapas om vad som är verksamt.

Det är även nödvändigt att bedriva fler svenska studier om effekterna av insatser till avhoppare för att synliggöra om svensk forskning överensstämmer sig med den internationella. Först när det sambandet är fastställt kan den internationella forskningen överföras till en svensk kontext och bredda den befintliga kunskapen ytterligare.

Referenslista

Aftonbladet Daily (2023). Nätverkens hämndaktioner [podcast], 16 mars.

<https://www.aftonbladet.se/podcasts/episode/353838> [2023-03-25]

Alstam, K. & Forkby, T. (2022). Possible selves. Gang passages, projective imaginations, and self-transformations. *Nordic Social Work Research*, ss. 1–13.

doi:10.1080/2156857x.2022.2111338

Alstam, K., & Forkby, T. & Holm, D. (2021). *Ett smörgåsbord av möjligheter En värderande analys av Passus avhopparstöd för personer som lämnar gäng och kriminalitet* (Rapport nr 2). Brottsförebyggande rådet.

https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa704a71/1675175967100/2020_0288_Passus.pdf

Avhoppare (2021a). Kommuner utvärderar inte avhopparverksamheter för kriminella [radioprogram]. Sveriges Radio, P3, 29 oktober.

Avhoppare (2021b). Trots gängproblem – flera kommuner saknar avhopparprogram [radioprogram]. Sveriges Radio, P3, 29 oktober.

Berger, R., & Abu-Raiya, H., & Heineberg, Y. & Zimbardo, P. (2017). The Process of Desistance Among Core Ex-Gang Members. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(4), ss. 487–502.

doi: 10.1037/ort0000196

Bogestam, N. & Patel, E. (2016). *Stöd till avhoppare från kriminella grupperingar. En nationell kartläggning* (Rapport 2016:6). Brottsförebyggande rådet.

https://bra.se/download/18.25f91bdc15453b49d0f42d9d/1465470312075/2016_6_Stod_till_avhoppare_fran_kriminella_grupperingar.pdf

Boston University (u.å.). *Exit Process*. <https://www.bu.edu/hr/manager-resources/exit-process/> [2023-05-20]

Boxer, P., & Kubik, J., & Ostermann, M. & Veysey, B. (2015). Gang involvement moderates the effectiveness of evidence-based intervention for justice-involved youth. *Children and Youth Services Review*, 52, ss. 26–33.

doi:10.1016/j.childyouth.2015.02.012

Brottsförebyggande rådet (2020). *I fokus: Skjutningar och kriminella grupperingar*.
<https://bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2020-09-09-i-fokus-skjutningar-och-kriminella-grupperingar.html> [2023-03-22]

Brottsförebyggande rådet (u.å.). *GVI – en strategi mot grovt våld i kriminella miljöer*.
<https://bra.se/forebygga-brott/forebyggande-metoder/gvi.html> [2023-05-15]

Brottsförebyggande rådet (u.å.). *Kommuner mot brott*. <https://bra.se/forebygga-brott/kommuner-mot-brott.html#:~:text=Fr%C3%A5n%20och%20med%20juli%202023,genom%20ett%20kunska%20psbaserat%20brottsf%C3%B6rebyggande%20arbete> [2023-05-15]

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. uppl. 3. Liber AB: Stockholm. ss. 140, 145, 184, 391–392 & 395.

By, U. (2023). Polisen vädjar till gängen: ”Vi vill inte att de ska dö eller döda”. *Dagens Nyheter*, 9 maj. <https://www.dn.se/sverige/polisen-vadjar-till-gangen-vi-vill-inte-att-de-ska-do-eller-doda/>

Danermark, B., & Ekström, M., & Jakobsen, L. & Karlsson, Gh. J. (2002). Explaining Society – Critical realism in the social sciences. *Studentlitteratur AB: Lund*. ss. 9–10, 16, 39, 42–43, 45, 70, 76–78, 89, 90–91, 96–97 & 113.

Decker, S. H., & Pyrooz, D. C. & Moule Jr, R. K. (2014). Disengagement From Gangs as Role Transitions. *Journal of Research on Adolescence*, 24(2), ss. 268–283.
doi:10.1111/jora.12074

Dziewanski, D. (2020). Leaving Gangs in Cape Town: Disengagement as Role Exit. *Journal of Contemporary Ethnography*, 49(4), ss. 507–535.
doi:10.1177/0891241620915942

Forkby, T., & Örnlin, H. & Kuosmanen, J. (2019). *Vägen ut ur gänget. Om manligheter, broderskap och svikna förhoppningar*. Kriminalvården.
<https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/forskningsrapporter/vagen-ut-ur-ganget.pdf>

Forsberg, C. & Wengström, Y. (2017). *Att göra systematiska litteraturstudier*. uppl. 4., Natur & Kultur: Stockholm. ss. 20, 26–30, 43, 59, 86, 88–89, 93, 95–96, 107 & 132.

- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press, ss. 16, 18, 20, 22, 26–27 & 33.
- Hjertén, L. (2023). Skjutningen i Tullinge kan vara hämnd i blodig konflikt. *Aftonbladet*, 3 mars. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/GMOWQ9/mord-i-tullinge-pappa-skjuten-med-flera-skott>
- Hällsten, A., & Nilsson, C. & Johansson, J. (2023). Man ihjälskjuten – fjärde mordet på fem dagar. *Aftonbladet*, 7 mars. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/0QrE52/man-skjuten-till-dod-i-flemingsberg-i-huddinge-kommun>
- Jennings-Bey, T., & Lane, S. D., & Rubinstein, R. A., & Bergen-Cico, D., & Haygood-El, A., & Hudson, H., & Sanchez, S. & Fowler, F. L. (2015). The Trauma Response Team: a Community Intervention for Gang Violence. *Journal of Urban Health*, 92(5), ss. 947–954. doi:10.1007/s11524-015-9978-8
- Kelly, J. F. & Ward, C.L. (2020). Narratives of Gang Disengagement Among Former Gang Members in South Africa. *Criminal justice and behavior*, 47(11), 1509–1528. doi:10.1177/0093854820949603
- Kriminalvården (2019). *Slutredovisning av Kriminalvårdens, Polismyndighetens, Statens institutionsstyrelses och Socialstyrelsens uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram*. <https://www.regeringen.se/contentassets/f3d9880843ea4271ba313190e248c044/slutredovisning-av-uppdraget-att-ta-fram-ett-nationellt-avhopparprogram.pdf>
- Lindvall, J. (2021). Kommuner vill se statligt ansvar för avhoppare. *SVT Nyheter*, 20 oktober. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kommuner-vill-se-statligt-ansvar-for-avhoppare>
- MacRae-Krisa, L. (2013). Exiting gangs: Examining processes and best practice within an Alberta context. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 4(1), ss. 5–23. doi:10.18357/ijcyfs41201311818
- Melin, E. (2023). Uppgifter: Anhöriga till gängkriminella i skräck efter brandattentat. *Aftonbladet*, 6 mars. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/krim/a/8JO31r/uppgifter-anhoriga-till-gangkriminella-i-skrack-efter-brandattentat>
- Newburn, T. (2017). *Criminology*. uppl. 3., Roudedge: London and New York. ss. 246 & 256.

Näslund, H. (2022). Avhopparverksamheter kritiserar systemet: ”Lämnar kommunerna i sticket”. *SVT Nyheter*, 18 november. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/simon-fick-hjalp-ur-livet-som-kriminell-det-var-lamna-eller-do>

Protokoll II:4. *Godkännande av en överenskommelse om stöd till en evidensbaserad praktik för god kvalitet inom socialtjänsten 2014*. Socialdepartementet.

Pyrozz, D. C., & Scott, H. D. & Webb, V. J. (2014). The Ties That Bind: Desistance From Gangs. *Crime and Delinquency*, 60(4), ss. 491–516.

doi:10.1177/0011128710372191

Regeringsbeslut I:3. *Uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare i landet*. Justitiedepartementet.

Regeringsbeslut I:13. *Uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram*. Justitiedepartementet.

Regeringsbeslut I:21. *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Polismyndigheten*. Justitiedepartementet.

Roman, C. G., & Decker, S. H. & Pyrooz, D. C. (2017). Leveraging the pushes and pulls of gang disengagement to improve gang intervention: findings from three multi-site studies and a review of relevant gang programs. *Journal of Crime and Justice*, 40(3), ss. 316–336.

doi.org/10.1080/0735648X.2017.1345096

SFS 2023:196. *Lag om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete*.

Justitiedepartementet.

Shute, J. (2013). Family Support as a Gang Reduction Measure. *Children & Society*, 27 (1), ss. 48–59.

doi: 10.1111/j.1099-0860.2011.00368.x

Skovlund, H. & Larsen N. L. (2022). Recidivism into Criminal Gangs as a Problem of Social Identity—Some Applications from the Perspective of Pragmatism. *British Journal of Social Work*, 52(4), ss. 2217–2233.

doi:10.1093/bjsw/bcab183

Socialdemokraterna (2022). *34 åtgärder för att bekämpa organiserad brottslighet i Sverige*.

<https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/bekampa-kriminaliteten-och-bryt-segregationen/gangkriminalitet/program-for-att-stoppa-gangkriminaliteten> [2023-03-20]

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2017). *Utvärdering av metoder i hälso- och sjukvården och insatser i socialtjänsten - En handbok*.

<https://www.sbu.se/contentassets/d12fd955318f4feab3709d7ebcc9a72b/sbushandbok.pdf>

Thurén, T. (2019). *Vetenskapsteori för nybörjare*. uppl. 3., Liber AB: Stockholm. s. 113.

Tittle, C. (1995). *Control Balance: Toward a General Theory of Deviance*. Westview Press: Boulder, Colorado. ss. 135, 143, 145 & 167–169.

Tonks, S. & Stephenson, Z. (2019). Disengagement from street gangs: a systematic review of the literature. *Psychology and Law*, 26(1), ss. 21–49.

doi:10.1080/13218719.2018.1482574

Trygghetsberedningen (2021). *Vägar till ett tryggare samhälle. Samtida och framtida kriminalpolitiska utmaningar* (SOU 2021:85). Justitiedepartementet.

Utredningen för en kunskapsbaserad socialtjänst (2008). *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten - till nytta för brukaren* (SOU 2018:18). Socialdepartementet.

Utredningen mot kriminella grupperingar (2010). *Kriminella grupperingar – motverka* (SOU 2010:15). Justitiedepartementet.

Utredningen om kommunernas brottsförebyggande ansvar (2021). *Kommuner och brott* (SOU 2021:49). Justitiedepartementet.